

”Det er ikkje berre berre å koma her å snakke samisk, liksom”.

Barrieren mange unge sørsamar opplever mot å snakke sørsamisk.¹

Av Inger Johansen

1 Innleiing

Det er ikkje lett å få auge på, eller rettare sagt øyre på, det sørsamiske språket. Det er eit lite minoritetsspråk som blir brukt av få talarar i få samanhengar. På ulike skalaer for måling av kor truga eit språk er, blir sørsamisk sett på som eit alvorleg truga språk. Denne situasjonen finst det imidlertid mange som vil endre på. Mange sørsamar legg dagleg ned ein stor innsats for å styrkje språket. Nokre prøver å gje det vidare til neste generasjon i betre forfatning enn dei sjølve fekk det overlevert frå foreldra sine, andre prøver å bruke den sørsamisk den faktisk kan, meir og i fleire situasjonar. Men dét er, som vi skal sjå, ikkje ”berre berre”; for mange unge sørsamar eksisterer det ein barriere – eller ei sperre – mot det å snakke sørsamisk, sjølv om dei beherskar det godt.

2 Tre varietetar

Under feltarbeidet til masteravhandlinga mi intervjuar eg unge vaksne sørsamar om bruken deira av høvesvis norsk og sørsamisk.

1 Denne artikkelen er ein lett omskriven versjon av eit føredrag halde på SONE/UPUS-konferansen *Urbanitet, etnisitet og språk* i Kristiansand 15.–17. mars 2007. Han er bygd på analysen i masteravhandlinga mi ”*Det er ikkje eit museumsspråk – det har noko med framtida å gjera.*” Ei sosiolingvistisk undersøking av revitaliseringa av sørsamisk.

Det viste seg at dei hadde ein språkvarietet i tillegg til desse, og at dei dermed har tre språkvarietetar i morsmålsrepertoaret¹ sitt:

Norsk: Dei snakkar hedmarking, trønder og nordlending som alle andre hedmarkingar, trønderar og nordlendingar.

Sørsamisk: Dei forstår og snakkar sørsamisk i varierende grad; nokre har hatt ein tospråkleg oppvekst, andre ikkje, men alle har hatt undervisning i sørsamisk både på barne-, ungdoms- og vidaregåande skule, slik dei har krav på.

"Norsk med sørsamiske ord": I tillegg til norsk og sørsamisk snakkar dei fleste ein sørsamisk etnolekt: I eit elles norsk språk blir visse sørsamiske ord innlemma. Det er svært vanleg å bruke denne etnolekten når ein snakkar med andre sørsamar.

Det sørsamiske språket ser for mange ut til å vera "naturleg" å bruke i få og spesielle samanhengar. Reindriftna har vore, og er framleis eit viktig domene for sørsamisk språk. Det same er familie og slekt. Dette gjeld både når familie eller slekt møtest, og når ein snakkar om eller til slektningar. Særleg er det dei sørsamiske slektskapstermane som er mykje brukte. Til og med i familiar der det sørsamiske språket ikkje har vore i bruk på fleire generasjonar, kan termene for t.d. mor (tjtidtjie), far (aehtjie), bestemor (aahka), bestefar (aajja) og ulike typar onklar og tanter vera i full bruk enno. I tillegg kan sørsamisk vera eit språk for det hemmelege, som ein bruker når det er folk til stades som ikkje skal høyre det som blir sagt:

Men sånn som meg og venninnene mine ... Om det er noko spesielt som ingen skal høyre, da bruker vi jo sørsamisk ubevisst igjen. Når ho ringer meg og snakkar samisk, så skjønner eg at no er det nokon i bakgrunnen som ikkje skal høyre. ... Og vi snakkar ofte samisk om vi sit på kafé og slikt. Men det har jo mest med at ... Kjem det inn ein kjekk fyr, så ...

Og ho er veldig bevisst på at eg skal snakke samisk til henne. Om eg stiller eit spørsmål til henne på norsk, så kan ho bevisst ikkje svare. Og da berre: "OK, skjønner!" ... Ho veit at eg kan!

² Mange sørsamar refererer til sørsamisk som morsmålet sitt sjølv om dei ikkje har "morsmålskompetanse" i det.

Andre igjen nemner festlege lag som ein arena for sørsamisk språkbruk:

Om ein er litt bedugget, da blir det lett til at ein snakkar samisk.

Intervjuar: Å ja, når ein mistar hemningane?

Jaja. Så det er liksom det det står på, det å tørre. Så har ein fått litt innabords, da er det ikkje noko problem å snakke samisk.

Felles for alle informantane er at dei seier det er vanskeleg å snakke sørsamisk med vaksne eller jamaldringar i "vanlege" situasjonar. Alle snakkar sørsamisk med ungar, når dei sjølve er "den vaksne" i samtalen, og alle seier at dette er mykje lettare enn å snakke med andre vaksne på sørsamisk. Det er altså få situasjonar der sørsamisk er det umarkerte språket for desse ungdommane, i motsetning til "norsk med sørsamiske ord", som dei skildrar som nesten obligatorisk å bruke i samtale med andre sørsamar.

3 Ein barriere

Informantane var alle svært bevisste unge vaksne, som uttrykte at dei ville gjera det dei kunne, for at språket ikkje skal døy ut. Dette var noko dei var opptekne av og tenkte på dagleg. Då eg prøvde å finne ut meir om når dei snakka sørsamisk, tykte eg mange av dei brukte det sørsamiske språket svært sjeldan. Sjølv i situasjonar der to veldig sterke sørsamiskbrukarar møttest, føretrakk dei å snakke "norsk med sørsamiske ord" framfor sørsamisk. Dette framstod etterkvart som eit mysterium for meg: To sterke språkbrukarar som begge er unge og engasjerte og svært bevisste på at dei må bruke språket, snakkar altså heller "norsk med sørsamiske ord" enn sørsamisk saman. Kvifor?

Eg spurde informantane rett ut om dette, og det eine svaret eg fekk på det, lyder slik: "Det er ikkje berre berre å koma her å snakke samisk, liksom". Det er altså snakk om ein barriere eller ei sperre mot det å snakke sørsamisk. Det var heilt tydeleg ein avstand mellom den noverande språklege praksisen deira, og det dei såg på som den ideelle språklege praksisen, som dei *burde ha* hatt. Alle sa dei hadde

sterke ønske om å bruke språket meir enn dei gjorde i dag, og alle hadde språkleg kompetanse til å bruke det meir og i fleire situasjonar. Dette gjorde at eg bestemte meg for å prøve å finne ut meir om den barrieren som dei snakka om.

I analysen min av denne barrieren har eg delt inn materialet i to hovuddimensjonar med to underkategoriar i kvar: ein språkleg dimensjon, som handlar om å *kjenne seg trygg på den samiske språkbruken sin*. Her har eg to underkategoriar: *den språklege praksisen* og *språkleg purisme*. Den andre dimensjonen er ein identitetsdimensjon, som handlar om å *kjenne seg trygg på den samiske identiteten sin*. Her høyrer òg to underkategoriar til: *stigmatisering* og *sjølvidentifisering*.

3.1 Den språklege praksisen

Som nemnt ser altså sørsamisk ut til å vera eit språk for spesielle situasjonar heller enn eit umarkert kvardagsspråk. Informantane skildra store problem med det å skulle byrje å snakke sørsamisk i situasjonar der dei bruker norsk, og løysinga på det ser ut til å vera å snakke norsk med sørsamiske ord; "da bruker eg i alle fall litt av det eg kan". Til saman sat dei inne med eit stort språkleg potensial som ikkje var utnytta til det fulle, men som dei hadde store ønske om å utnytte i større grad.

3.2 Språkleg purisme

Sjølv om det er eit stort sprik i språkdugleiken til dei ulike informantane, har dei til felles at dei er usikre på den kompetansen dei har i sørsamisk. Dei er redde for å skulle seie noko feil. I dette sitatet prøver ein av informantane å setje ord på kva barrieren går ut på for sin del:

Men så veit eg òg, med meg sjølv ... at det er ei eller anna sperre på ein måte, med det å *snakke* samisk. For det er sånn ... Ein person kan snakke samisk med meg, og eg skjønner kva han seier, men eg svarar han på norsk. Det trur eg kanskje har litt med ..., for det har vorte litt sånn at det ... eller korleis skal eg seie det ... Det er vorte sånn fokus på at det skal vera *grammatisk rett*. For det var sånn, med besteforeldra mine, når eg snakka med dei, så var det sånn at om det var eit ord eg ikkje visste, så brukte eg norsk,

og kombinerte språka, skulle eg til å seie. Men så var det, i alle fall da vi gjekk på ungdomsskulen og vidaregåande, så var det nokon som var veldig sånn der: "Nei, no seier du feil. Sånn skal du ikkje seie det. Det er ikkje rett." Og det at det er mange som jobbar veldig mykje med språket, da, og sånne ting, som har funne ut at: "Nei, sånn skal det ikkje vera, det skal vera sånn, og det er det som er rett", og sånne ting. Og det trur eg har lagt ei sperre for mange med det at vi skjønner språket veldig godt, men så er vi redde for å snakke det fordi vi er redde for å snakke feil.

Ungdommane har altså opplevd å bli retta på når dei har snakka sørsamisk, og har opplevd dette som negativ kritikk heller enn konstruktiv hjelp. Ein kan gå ut ifrå at den som har kome med påpeikinga, ikkje har meint det som noko anna enn konstruktiv hjelp, men som vi ser, har det altså fått eit anna utslag ved at dei unge språkbrukarane unngår å bruke språket for å sleppe å kome opp i desse situasjonane.

Denne språklege purismen gjer at terskelen for å bruke sørsamisk når ein ikkje beherskar det hundre prosent, blir veldig høg, og mange blir på denne måten ekskluderte frå språksamfunnet i staden for inkluderte. Den språklege purismen i kombinasjon med at mange føler dei ikkje beherskar språket fullt ut, gjer at mange ikkje kjenner seg trygge på det sørsamiske språket sitt, noko som inneber at dei berre sjeldan og i spesielle tilfelle bruker det dei faktisk kan.

Purisme er eit tveigga sverd som i visse tilfelle kan verne og styrkje eit minoritetsspråk som er under sterk påverknad frå eit majoritetsspråk. Den purismen som vi ser omrisset av her, derimot, stengjer kompetente språkbrukarar ut frå språksamfunnet ved å ha nulltoleranse for å snakke "feil".

4 Identitetsdimensjonen

Under den andre dimensjonen ved barrieren, *å kjenne seg trygg på den samiske identiteten sin*, høyrer kategoriane *stigmatisering* og *sjølvidentifisering* til. Opplevingar av stigmatisering kan ha stor innflyting på korleis ein formar den etniske identiteten sin, og eg har i denne samanhengen laga eit skilje mellom *inter-etnisk*

stigmatisering (stigmatisering utført av ikkje-samar) og *intra-etnisk stigmatisering* (stigmatisering utført av andre samar).

Denne inndelinga var eg på førehand ikkje budd på. Alle spørsmåla eg hadde i intervjuguiden som handla om stigmatisering, hadde stigmatisering utført av ikkje-samar som tema. Men eg fann fort ut at mange av informantane hadde vorte utsette for to ulike typar stigmatisering, og det var stor skilnad på dei.

5 Inter-etnisk

I tal er forteljingane om inter-etnisk stigmatisering i materialet mitt *fleire* enn dei intra-etniske, men, som det etter kvart vil koma fram, har informantane ulike meistringsstrategiar andsynes dei to ulike typane. Forteljingane om stigmatisering utført av etniske nordmenn, eller "ikkje-samar", som dei ofte blir kalla i intervjua, er i store trekk ganske like, men nokre informantar hadde mange episodar å fortelje, og andre ingen:

Intervjuar: Har du opplevd mobbing?

Nei. Da vi gjekk på barneskolen, da, så fekk vi slengt "samejævla" og alt det der, og akkurat der og da var det kanskje ikkje så artig. Men vi var så mange at vi orka ikkje å bry oss om det, for desse bygdeungane kunne berre halde seg heime. Men etterkvart vart vi jo kjent med dei; da vi kom på ungdomsskolen, kom vi jo i klasse med dei, og da viste det seg at det hadde jo berre vore denne framandfrykta. Det var eit internat nedpå der, og der visste dei at det budde ein haug med sameungar, men meir visste dei ikkje. Og dei sa jo det, det var berre det dei visste, og dei skjønnte jo ikkje kva vi eigentleg gjorde der. Så det som vart slengt etter oss, var jo på grunn av uvitenheit og ...

Her svarar informanten altså kjapt "nei" på spørsmålet om ho har opplevd mobbing. Likevel fortel ho umiddelbart etterpå om mobbeepisodar frå barndomen. Dette tyder på at ho trass i at det ikkje "var så artig" då, ikkje ser på dette som så alvorleg no, og ho orsakar mobbarane: Dei var berre ungar som ikkje visste betre. Det er fleire som har denne haldninga til mobbing frå andre ungar i barndommen.

I tillegg til opplevingar i barndomen fortel mange om problem med å få oppfylt retten til undervisning i sørsamisk på vidaregåande skule:

Slik er det på vidaregåande òg. Ikkje sant? Når ein får søknadspapira, så er det ruter ein kan krysse av for sørsamisk første- eller andrespråk. Men når ein kjem på skulen da, så er ingenting fiksa. Ingenting. Og da står du der, da, og må fikse alt sjølv.

Intervjuar: Og det har du gjort?

Ja, eg var jo nøydd til å gjera det sjølv, da. Det er jo eigentleg ein hån, dette. ... Så eg måtte jo vente til etter jul før eg fekk undervisning da eg byrja på skulen. Så det tok kjempelang tid, og det kunne ha vore ordna på to veker, men det var så mykje fram og tilbake på skulen. Og ein føler jo at ein blir litt motarbeidd, da. Også fekk eg høyre heile tida at det var dyrt og kosta pengar og alt muleg. Ein blir jo ein byrde, da. ... Det er ingen openlys rasisme, eigentleg, men ein føler jo at ein blir motarbeidd. Og det er frykteleg irriterande.

Den neste historia er ikkje fortald som svar på spørsmål om opplevingar av stigmatisering, men kom fram på eit anna tidspunkt i intervjuet. Eg vel likevel å ta situasjonen med som døme på interetnisk stigmatisering, trass i at hovudpersonen sjølv ikkje eksplisitt kategoriserte det som mobbing eller stigmatisering. I det neste sitatet snakkar den eine av informantane som har ungar, om at ho meiner det er viktig at helsepersonell kan noko om tospråkleg tileigning, slik at dei kan rettleie foreldre som vil gje ungen sin eit anna språk i tillegg til norsk:

Det er klart at helsepersonell bør kunne rettleie meg i tospråkleg tileigning. Og ikkje gjer sånn som det vart sagt til meg at "du må jo passe på så ungen får eit språk å tenkje på." Tenk deg å seie det! Hæ?

Intervjuar: Nei! Har nokon sagt det?

Ja, men altså det var ... Det er ikkje sikkert ho har tenkt på kva ho sa ... [... Men eg vart jo litt sånn "Hallo?!" Men eg veit så mykje, for eg har lese. Men viss ho hadde sagt det til ei mor som hadde tatt den beslutninga at ok, eg skal snakke samisk med ungane mine, men eg er litt usikker: Ho hadde ikkje turt å fortsette, altså. Du vil jo gje ungen din eit språk å tenkje på! Å, det er så gammaldags og ...]

Når eg reagerer med vantru på denne kommentaren om at sørsamisk ikkje er eit språk for tanken, er informanten kjapp til å byrje å orsake den som har sagt det. Det er tydeleg at ho meiner denne utsegna er eit resultat av manglande kunnskapar og ikkje av personleg vondskap. Den aktuelle helsearbeidaren visste ikkje betre, og då er det ikkje hennar feil. Dette ser ut til å vera grunnhaldninga. Informanten legg vekt på at det for hennar del ikkje er noko problem å heve seg over slikt, for ho er utdanna og veit betre enn dette. Derimot meiner ho det kan bli eit problem dersom meir usikre mødrer blir møtte med dette synet på tospråklegheit i samisk og norsk.

Som døme på inter-etnisk stigmatisering ser vi altså eit spekter frå einskildepisodar med mobbing av jamgamle ungar via støytande utsegner frå helsearbeidarar til meir systematisk usynleggjering i utdanningsvesenet. Rundt desse forteljingane i intervju utkrystalliserer det seg ulike strategiar for å takle ulike typar stigmatisering. Alle som nemner episodar, både frå barndom, ungdom eller vaksenlivet der det er einskildpersonar som står bak, har ei overberande haldning til den som står bak stigmatiseringa. Dei hevar seg over heile situasjonen og orsakar personane bak stigmatiseringa ved å vise til manglande kunnskapar. I mange tilfelle peiker dei oppover og identifiserer rota til problemet på eit høgare nivå enn det individuelle. Det er systemet det er noko feil med, og det vil dei på ulike vis gå inn for å endre.

6 Intra-etnisk

Det viste seg i intervju at den intra-etniske stigmatiseringa var mykje vanskelegare å heve seg over enn den inter-etniske. Den intra-etniske stigmatiseringa er ofte knytt til det å vera ein "fullverdig"

same. Når er du "fullverdig" same, og kva er du om du ikkje er det? Fleire informantar fortalde om stigmatisering av denne typen. I det første sitatet er det snakk om det å ha ein norsk forelder:

Og da eg kom på skulen, så vart det brukt ein del frå samisk hald, av samiske elevar. "Ja, du er dårlegare, for du er berre halv".

I det neste sitatet er det snakk om å drive med rein eller ikkje:

Intervjuar: Har du nokon gong opplevd nokon problematiske ting i forhold til det å vera same, har du vorte mobba eller ...?

Eigentleg så ... Det er jo slikt ein eigentleg ikkje pratar om, da, men det ein merkar mest, er eigentleg mobbinga innad i det samiske samfunnet. Dette med at viss du ikkje har rein, veit du. Da er du ikkje ein ordentleg same, eller da er du mindre verd. Det er litt sånn. Eg veit ikkje kva det kjem av, dette. Dei er vel sikkert usikre sjølv, da ...

Her er det tydeleg at han sjølv meiner han bryt eit tabu ved å snakke om det han kallar mobbinga innanfor det samiske samfunnet. Sjølv om han òg har ein norsk forelder, så nemner han ikkje stigmatisering på grunn av dette. Derimot seier han at ein blir sett på som "mindre" same dersom ein ikkje har rein. I det neste sitatet blir desse to dimensjonane kombinerte, men likevel på ein måte som viser at i alle fall denne informanten har opplevd den eine dimensjonen som viktigare enn den andre:

Men i det samiske samfunnet nokre gonger da, så er eg ikkje same nok. Fordi mora mi er norsk. Så på internatet så var det litt diskriminering oss samane imellom, da. ... Ja, både frå ungane og av foreldra til ungane. Vi var ikkje like bra som deira eigne ungar, for dei hadde foreldre som begge var samar.

Det hjalp ikkje at du var frå reindriftsfamilie, da?

Det var no eit plusspoeng, da, og det hadde jo vore hakket verre viss eg ikkje hadde vore det, da. Det var så mykje latterleg der, altså.

Når det gjeld den intra-etniske stigmatiseringa, så ser vi at denne har eit heilt anna innhald enn den inter-etniske: Medan det der altså er eit stigma å vera same, er det motsett i den intra-etniske stigmatiseringa: Her er det eit stigma *ikkje å vera nok same*. Til saman utgjer desse to typane stigmatisering eit krysspress der du i verste fall ikkje er god nok uansett kva situasjon du er i. Det ulike innhaldet i desse to typane gjer at meistringsstrategiane informantane har, er annleis andsynes den intra-etniske stigmatiseringa enn den inter-etniske stigmatiseringa. Det er tydeleg at dette er vanskelegare å takle enn den inter-etniske stigmatiseringa. Det er ikkje like lett å heve seg over det og skulde på mangel på kunnskap her.

7 Snakke feil = avsløre ein ufullstendig identitet?

Slike opplevingar gjer at mange blir usikre på sin eigen etniske identitet overfor andre samar, og det å skulle "seie noko feil" når dei snakkar sørsamisk, blir det same som å røpe ein "ufullstendig" identitet som same og avdekkje ei sårbar side ved seg sjølv. Ein av informantane skildra det å skulle seie noko feil på sørsamisk, slik:

Ja, det er veldig ... noko *heilt* anna enn at du drit deg ut på eit anna språk. Det er nesten heilt ... Det er nesten så du blir dradd av det ytterste skalet og blir flådd, altså. Det er så jævlig!

Barrieren mot å utvide bruken av sørsamisk, slik han framstod gjennom intervju med informantane mine, ser altså ut til å vera grunnlagt på ein kombinasjon av det å ikkje kjenne seg hundre prosent trygg på den sørsamiske språkdugleiken sin, og det å ikkje kjenne seg hundre prosent trygg på den sørsamiske identiteten sin saman med andre sørsamar.

8 Sjølvidentifisering

Opplevingar av stigmatisering kan føre til at ein opplever at det er eit manglande samsvar mellom den identiteten ein prøver å realisere, og korleis denne identifiseringa blir oppfatta eller godteken eventuelt ikkje godteken av samfunnet rundt. Mykje er skrive om den samiske "identitetsflokken", og eg skal ikkje ta opp den i heile si breidd her. Kort sagt kan ein seie at dette er ein floke rundt

spørsmåla *Kven er same?, Kor mykje same er ein? og Korleis er ein same?* Mykje tyder på at den yngre generasjonen vaksne, som ikkje sjølve har opplevd for-norskingsperioden, har ei anna tilnærming til identitetskategorien *same* enn generasjonar før dei:

Intervjuar: Er du halvt same, eller er dette noko begrep å bruke i det heile? Halv og heil og ein åttandedel og alt dette?

Hm, det brukast jo. Og eg prøver å slutte å bruke det. Du er jo heil, men du har jo begge delane. Nokon påstår at du ikkje kan ha to identitetar eller ... du har jo éin identitet, men søstra mi sa det på ein fin måte: Ho er same med norsk far. Og da vart det enklare. Men eg tenker på meg sjølv som same. Eg er norsk fordi eg bur i Noreg, men ja ... Så tenkjer eg på da, dottera mi, skal ho vera kvart same, da? Samisken, skal det vera ein så liten del? Så, ja. Eg må seie at eg prøver å slutte å bruke det. ... Så etter kvart som eg har jobba litt med etnisitet og identitet og slikt sjølv, så ... Altså: Følelsane dine har ikkje noko med prosentlar å gjera!

Det er fleire som uttaler at dei ikkje liker denne typen rangering:

Er det nokon som blir sett på som meir samisk enn andre?

Ja, det er vel det.

Er det knytt til familie, eller reindrift eller ...?

Ja, både òg, for vi har jo dei som på ein måte vel å ikkje vera delaktige i det som skjer innad i det samiske miljøet. Ein veit at dei har vakse opp i ein samisk heim, både med og utan reindrift, men som ikkje orkar å bry seg med det.

Så da blir dei sett på som mindre samar på grunn av at dei sjølve ikkje definerer seg som samar, trass i både språk, og ... Nei, dette er vanskeleg!

Ja, det er vanskeleg, og eg liker ikkje dette "meir eller mindre same". Anten er du same, eller så er du det ikkje. Da eg vaks opp, var det mykje fokus på dette med heil og halv same, og viss mora di ikkje var same, så var du ikkje ordentleg same, og ... [...] Orda heil og halv og ein fjerdedel og ein åttandedel og slikt, det har eg ikkje noko sansen for. Er du same, så er du same.

Det blir altså teke avstand frå ei rangering av kor samisk ein er på grunnlag av både blodprosentlar og på kva vis ein er same. Alle

informantane var opptekne av å ta avstand frå brøkrekning i samband med den samiske identiteten, og dei viser at dei er villige til å sjå på mange ulike måtar å leve ut det samiske på som likeverdige. Dermed ser vi at desse ideala for sjølvidentifisering ikkje stemmer overeins med opplevingar dei sjølve har hatt med intratnisk stigmatisering i barn- og ungdommen, der dei av ulike grunnar har fått høyre at dei ikkje er samiske *nok*.

9 Over barrieren

To av informantane bak det innsamla materialet har kome over, eller delvis kome over, barrieren. Ingen av dei har vakse opp med mykje bruk av sørsamisk i heimen, anna enn det å snakke "norsk med sørsamiske ord". Det som skil dei frå resten av informantane, er at dei begge har fått ungar, og dette har fått konsekvensar for den språklege praksisen deira. Sånn som alle dei andre informantane har òg desse hatt planar om at dei framtidige ungane deira skulle bli tospråklege. No har dei fått ungar, og dei har sett i verk planane sine. Dette har hatt positive ringverknader ikkje berre for dei sjølve, men òg for andre:

Kva reaksjonar har du fått frå slekt og venner på at du snakkar sørsamisk med ungane dine?

Altså familien, både foreldre og søsken, dei får seg eit spark i rumpa dei òg, gjer dei. Vi seier det til dei, at dei må bruke det dei kan, og da har det vist seg at dei kan jo faktisk ganske mykje! Nei, så det har eg opplevd berre som positivt!

Den andre informanten har også hatt slike erfaringar:

Øg gjennom det at eg pratar med (ungen), har eg òg byrja å snakke samisk med mora mi, og med søstra mi, og med onkelen min osv. ... For når du har ein liten unge, så blir det så vi snakkar samisk for henne. ... Ja, og når vi først snakkar samisk, kvifor skal vi slå over til norsk? Så det er veldig artig: Ungen har på ein måte vore ein revitaliseringskatalysator i vår familie, da.

Mange av informantane gav i løpet av intervjuet, direkte eller indirekte, uttrykk for at dei sakna å bli inviterte inn i språksamfunnet av nokon andre. Når det ikkje skjer, kan det å få

eigne ungar fungere som ein strategi for å invitere seg sjølv inn i eit språksamfunn. Den eine informanten sa det på denne måten:

Eg følte at: "Kan ikkje nokon koma og krevje at eg MÅ snakke?" Og det enklaste å gjera noko med er ungane mine. For da er det eg som bestemmer.

Når ein blir forelder, skaper ein samtidig ein ny språksituasjon der ein sjølv bestemmer, og dette kan, som vi ser, fungere som eit springbrett til å endre eller omdefinere allereie eksisterande språksituasjonar ein tek del i. Den eine informanten har i tillegg teke i bruk ein *avtalestrategi* for å byrje å bruke sørsamisk med folk utanfor den næraste familien:

Og veit du kva, etter kvart har eg funne meg vaksenpersonar som eg har sagt til: "Du må snakke samisk med meg. Viss vi treffast i banken, så kanskje eg svarer deg på norsk dei to første setningane, men eg treng den tida til å snu om. Men ikkje byrj å snakke norsk berre for at eg svarer på norsk!" Så eg har laga sånne "avtalar" med folk. Og for oss har det no vorte naturleg å snakke samisk.

Begge dei som har teke i bruk sørsamisk til dagleg, seier at den beste måten å lære meir sørsamisk på, er å byrje å bruke det du kan, utan å tenkje på at du snakkar "feil". Du lærer meir gjennom å bruke det, og du høyrer når du sjølv snakkar feil. Så kan du rette det til neste gong. Begge dei som har teke i bruk sørsamisk til dagleg, gjev uttrykk for den same haldninga til den språklege purismen:

Ja, og det bør dei jo vera bevisst på dei som verkeleg kan det òg, at dei ikkje pirkar og rettar så mykje på oss som prøver og som ikkje kan det så godt. Det viktigaste er jo at vi prøver, for om det blir grammatiske feil og sånn, så må ein berre skite i det.

Begge er svært medvitne om at det er gjennom å prøve at ein lærer, og skal ein lære, må ein berre avfinne seg med at det kan bli ein del feil.

10 Avslutting

Avslutningsvis kan ein seie at det å overvinne barrieren på individnivå kan skildrast gjennom ein tostegsmodell: På det første nivået handlar det om å få innpass i eit sørsamisk språksamfunn ved å skape nye språksituasjonar sjølv. Det å stifte familie og få ungar står sentralt her. Som forelder har ein makt til å definere den språklege praksisen til ungen, og dermed kan ein endre sin eigen språklege praksis ved å skape nye språksituasjonar, eller eit "mikrospråksamfunn", i heimen og familien.

På det andre nivået handlar det om å få innpass i eit sørsamisk språksamfunn ved å endre eksisterande språksituasjonar. Her har vi sett at det å få språknormene opp på eit bevisst nivå både til seg sjølv og andre ved å inngå eksplisitte *avtalar* om å snakke sørsamisk, er ein effektiv strategi. Når invitasjonane inn i språksamfunnet manglar, må ein sjølv vera den som inviterer.

For å gjennomføre dette krevst det imidlertid at ein, på same måte som ved dei språksituasjonane ein sjølv skaper, tek kontroll og omdefinierer språknormene i dei aktuelle språksituasjonane. For å gjera det handlar det om å *ta ansvar* eller å *ta eigedom*. Ein må ta eigedom over sin eigen etnisitet og identitet, over sitt eige språk og over dei språksituasjonane ein inngår i. På grunn av at det sørsamiske språksamfunnet er så lite, er eigedomstilhøva ofte veldig tydelege. I tillegg er, som vi har sett, eit av dei sterkaste domena for sørsamisk i heimen, og dette bidreg òg til at sørsamisk blir eit privat språk heller enn felleseige. Med ein slik "privat eiendomsrett" til språk kan det å aktivt bryte med språknormene og ta eigedom over språket bli ganske dramatisk, og ein risikerer sosiale sanksjonar om ein "tek seg til rette" ved å snakke "feil".

Har ein teoretisk kunnskap om språkinnlæring og veit at det er ved å delta i eit språksamfunn og å få lov til å prøve og feile at ein lærer språk, er denne risikoen lettare å ta. Er revitaliserarane som eg har intervjuet, villige til å ta denne utfordringa, og senke krava til språkdugleik i språksamfunnet, kan dette vera eitt av skritt på

vegen for å vidareutvikle språksamfunnet og revitalisere det sørsamiske språket.

Litteratur

Johansen, Inger (2006): *"Det er ikkje eit museumsspråk – det har noko med framtida å gjera"*. Ei sosiolingvistisk undersøking av revitaliseringa av sørsamisk. Upublisert masteravhandling i nordisk språkvitskap ved Institutt for nordistikk og litteraturvitskap, NTNU, Trondheim